

DE EERSTE WOORDEN

1.

Wanneer begint iets? Wanneer is het de eerste keer? Soms is het aanwijsbaar. Mijn broer vertelde me onlangs, dat hij zich nog goed kon herinneren hoe ik mijn eerste stappen zette. ‘Je liep meteen een heel rondje om de tafel heen’, vertelde hij. Het was alsof hij het nog zó voor zich zag. De eerste stappen, de eerste schooldag, de eerste kus. Er zijn heel wat mooie en ook nare momenten die als een soort gedenksteen in je leven staan. Toch is het zo niet altijd. Soms is het niet meer na te gaan wanneer iets begint of begonnen is. Denk maar aan dat liedje uit Jesaja: het is al begonnen, merk je het niet? Nee, niets van gemerkt, maar nu je het zegt.. Dan lijkt het alsof er ontwikkelingen zijn die je leven stilletjes komen binnensluipen.

Iets dergelijks gebeurt in het Schriftverhaal van vandaag. Het gaat over Isaak. Eerlijk gezegd, is Isaak de saaiste van de drie aartsvaders. Abraham is imposant: trekt weg uit zijn land, onderhandelt met de Levende, wordt flink op de proef gesteld. Jacob is de vader van de twaalf stammen van Israël, hij vecht met de Levende. Dat zijn oer-verhalen. De weinige verhalen over Isaak lijken soms sprekend op de verhalen over Abraham, in zijn leven gebeurt niet veel opzienbarends, alleen dat hij zich laat bedonderen door zijn zoon Jacob.

Het verhaal dat we straks gaan lezen is het enige Schriftverhaal, waarin Isaak de hoofdrol vervult. We stoten daar op een merkwaardige zin aan het eind. De Levende herhaalt zijn belofte van een talrijk nageslacht, zoals hij die ook aan Abraham heeft gedaan. Maar hij zegt er ook bij, waarom hij die belofte zo heeft gedaan. ‘Abraham’, zo zegt de Levende, ‘hoorde naar mijn stem, hield zich aan wat ik hem opdroeg, mijn geboden, mijn inzettingen, mijn onderrichtingen’. En dat klinkt vreemd. Want de Levende neemt hier woorden in de mond die allemaal verwijzen naar de Tora. De Tora krijgt Mozes uit handen van de Levende op de berg Sinäi. Dat is in het boek Exodus hoofdstuk 20. In mijn bijbel is dat zo’n 50 bladzijden verder. Hoe kan dat? Was Abraham in de ogen van de Levende zijn tijd ver vooruit en had hij toch alvast inzage in de Tien Woorden?

Je kunt die vraag of meerdere manieren te lijf gaan. Je kunt zeggen: ja, maar we weten toch intussen dat het boek Genesis veel later is geschreven dan Exodus. Er was eerst de reflectie op de uittocht en de Sinai en later pas over in den beginne. Dat verklaart dus alles. Maar ik geef de voorkeur aan een andere verklaring.

Want als ik dit verhaal nog een keer lees, dan valt me op, dat het bol staat van verwijzingen. Niet alleen naar de Tien Woorden van de Sinäi, maar naar allerlei namen en gebeurtenissen in verleden en toekomst. Er is sprake van hongersnood, zoals die er was in de tijd van Abraham en zoals die er zal zijn in de tijd van Jacob. De naam Egypte valt. De woonplaats heet ‘zwerversgasthuis’, wonen overal nergens thuis. De Filistijnen worden genoemd, later de grote bedreiging in het beloofde land. En dan ook die verwijzingen naar de Tora. De lezing van vandaag lijkt me een soort uitkijkpost. We staan op een verhoginkje en we kijken uit over het landschap van de Schrift. Een totaal-blik over de geschiedenis. En daarin een hoofdrol voor Tien Woorden. Woorden die boekdelen spreken.

2.

De Levende spreekt tegen Isaak over ‘mijn stem, mijn geboden, mijn inzettingen’. Ik zie het als een vooruitblik op de Tora; de Tien Woorden hangen al in de lucht, nee, sterker nog, ze zijn al waargemaakt; soms zijn er van die mensen die het gewoon uitstralen, bij wie de Tien Woorden op het lijf geschreven staan. Zo iemand is Abraham. Maar ik denk dat dit verhaal ook terugblijkt. Naar het allereerste begin, naar in den beginne. De Schrift opent met het

verhaal dat de Levende in zes dagen hemel en aarde scheidt. Dat doet de Levende ook in tien woorden. Tien maal staat daar: 'en God sprak...'. En als God spreekt dan is het er ook: het licht, dieren en de mens.

Rijmen die twee tientallen van Schepping en Sinaï ook op elkaar? Het zijn in elk geval woorden die orde scheppen. Chaos wordt bij de schepping bewoonbaar land, ja zelfs een paradijs, een hemel op aarde. Daar aan de voet van de Sinaï is het anders. Het is geen paradijs, maar midden in de woestijn, zwerversgasthuis bij uitstek. Zoek dan maar waar je wonen kunt, er is niet veel, er is alleen geen slavernij meer. Maar hoe verder? Moeten we nog een leven lang zwerven? En daar klinken Tien Woorden die de weg wijzen. Door het leven, dat soms een woestijn is en een zwerver van je maakt. Woorden die orde scheppen in die chaos van alles wat er bijna dagelijks op ons afkomt.

Dit verhaal van Isaak lijkt me niet zo maar een episode uit zijn leven. Het is een verhaal over de geschiedenis van mensen, hoe het mensen vergaat, toen en nu en straks. Ik voel me in dit verhaal uitgenodigd om daar, op die uitkijkpost naast Isaak te gaan staan. En te kijken wat er te zien is.

Honger zien we. Er is zoveel honger. Naar voedsel, maar misschien meer nog naar recht en vrede. Dat is wat mij betreft broodnodig. En mensen om me heen met hun vriendschap, hun liefde, dat ze vertrouwen in me hebben.

Egypte zien we. Er is zoveel Egypte, zoveel slavernij, zoveel verslaving. Zoveel waar ik niet buiten kan, dat me in de greep houdt. Zou ik de moed hebben om me te bevrijden uit wat me beklemmt? Liever even zwerven? Durf ik dat aan?

En Filistijnen zien we. Er zijn zoveel Filistijnen. Overall. Wereldvrede altijd wel ergens bedreigd. Zoveel onveiligheid, onzekerheid.

Op onze uitkijkpost naast Isaak lijkt er vooral chaos te zien. Alle journaals van de hele week komen voorbij. En alles wat leeft in ons aan twijfel, onzekerheid. Een baan, een huis, kan ik rondkomen? Hoe zal met mijn gezondheid gaan? Ook dat, ons verdriet, misschien meestal wel een stil verdriet, dat krijgen we te zien, daar op die uitkijkpost aan de hand van Isaak.

En als je dat allemaal ziet en je je machteloos gaat voelen, dan knijpt Isaak je in je hand. En die fluistert je toe: ja, je hebt goed gekeken, en daar heb je goed aan gedaan; maar je weet ook: dit is niet het hele verhaal. Al die chaos, zo aanwijsbaar, zo voelbaar, zo bestaanbaar, die zit als het ware verpakt in twee maal Tien Woorden. Aan beide kanten van die chaos staan Tien Woorden als stevige zuilen. En die geven je steun en houvast. Het zijn Tien Woorden van de Schepping die een belofte schilderen, een visioen. Die ons aanzeggen dat we voor het geluk geschapen zijn. En Tien Woorden van de Sinaï die ons de weg wijzen naar dat visioen. Tien Woorden die zeggen: dat is de goede richting, ga maar zo'n beetje die kant op.

Maakt dat een einde aan al onze twijfel, zorgen, pijn? Nee. Maar het houdt je hand vast. En daarom lezen we deze verhalen ook keer op keer. Alsof het de eerste keer is. Omdat het, op een of andere manier, ook écht steeds de eerste keer is. Steeds in een andere situatie. Proberen op adem te komen. Proberen je te oriënteren op waar je naar op weg bent. Naar een goed land, waar recht en vrede is. En twee maal Tien Woorden zeggen ons aan: recht en vrede, maak je door recht te doen en vrede te maken. Iedere keer opnieuw. En steeds alsof het de eerste keer is.

Gerard Swüste

gelezen: GENESIS 26, 1-6